

GLAZBENO NAZIVLJE

1. Uvod

U ovome poglavlju prikazat će se pristup obradi glazbenoga nazivlja u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*. Rječnik sadržava osnovne glazbene nazive koji se velikim dijelom, osim u stručnome, upotrebljavaju i u općejezičnome kontekstu. Njihova obrada u *Mrežniku* rezultat je općih načela leksikografske obrade u tome rječniku, činjenice da je riječ o e-rječniku namijenjenu objavljivanju na mreži te svijesti o predznanju i potrebama njegovih ciljnih korisnika. U nastavku će se prikazati načela odabira natuknica te struktura i sadržaj rječničkih članaka, s naglaskom na nekim osobitostima obrade nazivlja kao što su oblikovanje definicije, pristup sinonimiji te odnos stručne i opće uporabe. Rad se ograničuje na obradu nazivlja u osnovnome modulu za odrasle izvorne govornike.

2. Obrada glazbenoga nazivlja u *Mrežniku*

U poglavljima koja slijede bit će riječi o izvorima glazbenih naziva obrađenih u *Mrežniku* i njihovu odabiru, o strukturi i sadržaju rječničkoga članka glazbenoga naziva te nekim osobitostima obrade glazbenoga nazivlja.

2.1. Izvori i odabir građe

Mrežnik je korpusno utemeljen rječnik, što znači da se obrađivač služi korpusom, no sam odlučuje što će od korpusnih podataka unijeti u rječnik (usp. npr. Štrkalj Despot i Möhrs 2015: 342). U slučaju strukovnoga nazivlja koristan je pogled u terminološku bazu kao što je *Struna* iako treba imati na umu da bi opći rječnik trebao opisivati u prvome redu jezičnu uporabu u općemu, a ne stručnome kontekstu.

Popis natuknica za obradu u *Mrežniku* sastavljen je na dva načina: polazište je činio popis najčešćih riječi u korpusnome materijalu, koji je dopunjen popunjavanjem tvorbenih gnijezda i semantičkih polja (Hudeček i Mihaljević 2017: 176–177, vidi i potpoglavlje 2. *Korpusi i abecedarij* poglavlja *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*). Primjerice, ako se na popisu nalazio naziv *pijanist*, dodan je i njegov mocijski parnjak *pijanistica* te pridjevi *pijanistov*, *pijanističin*, *pijanistički*, bez obzira na to jesu li se nalazili na popisu najčešćih riječi. Slično tomu, obrađeni su osnovni nazivi glazbala te s njima povezani nazivi glazbenika i pridjevi izvedeni iz naziva za glazbala i glazbenike.

2.2. Struktura i sadržaj rječničkoga članka

Rječnički članak u *Mrežniku* u kojemu se obrađuje glazbeni naziv oprimgjen je s pomoću natuknice *klavir*, vidi 1. primjer. Natuknica sadržava leksičke i pragmatičke podatke kao što su naglašeni oblici riječi, definicija i strukovna odrednica, primjeri uporabe iz korpusa i kolokacije razvrstane prema sintaktičkome tipu, uporabnu napomenu, poveznice na sinonim *glasovir* i izvedenice *klavirist* i *klavirski* te poveznice s vanjskim izvorima: odgovarajućom natuknicom (*klavir*) u terminološkoj bazi *Struna* te odgovorom na upit *klavir* u *Kolokacijskoj bazi hrvatskoga jezika* (ihjj.hr/kolokacije).

1. primjer: Obrada naziva *klavir*

klàvir im. m. (G klavíra, DL klavíru, A klàvir, I klavírom; *mn.* N klavíri, G klavírā, DLI klavírima, A klavíre)

glazb. **Klavir je žičano glazbalo s tipkama na kojemu se zvuk proizvodi udaranjem batića o o žice napete na okvir smješten u vodoravno postavljenu rezonantnu kutiju.**

Klavir (glasovir) instrument je s tipkama koji proizvodi ton udarom batića, koji je povezan s tipkom, u žicu.

Glazbeno obrazovanje počeo je za tipkama klavira, ali ga je ubrzo zamijenio marimbom.

Kakav je klavir? suvremeni; akustični, električni, koncertni

Što se s klavirom može? svirati ga; diplomirati ga *pren.*, poučavati ga *pren.*, predavati ga *pren.*, studirati ga *pren.*, učiti ga *pren.*, vježbati ga *pren.*

Koordinacija: klavir i flauta, klavir i gitara, klavir i glas, klavir i klarinet, klavir i orgulje, klavir i orkestar, klavir i violina, klavir i violončelo

U vezi s klavirom spominje se: pratnja, tipka, zvuk; sviranje; profesor, sat, student, studij, učitelj

SINONIM: glasovir

◦ I naziv *klavir* i naziv *glasovir* pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku. Naziv *klavir* prošireniji je te je stoga preporučeni naziv za to glazbalo iako je u struci dopuštena i uporaba naziva *glasovir*.

TVORENICE: klavirist, klavirski

Struna: <http://struna.ihjj.hr/search-do/?q=klavir&naziv=1&polje=0#container>

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=klavir&search_type=basic

2.3. Obrada glazbenoga nazivlja – neki problemi i osobitosti

U nastavku će biti riječi o nekim osobitostima obrade glazbenoga nazivlja te problemima koji su se pri njoj pojavili, a tiču se sljedećega:

a) oblikovanja definicija

b) pristupa sinonimiji (kao u primjeru *klavir* – *glasovir*)

c) tvorbe riječi – paronima izvedenih iz različitih osnova (npr. *klavirski* (< *klavir*), *klaviristički* (< *klavirist*))

d) odnosa korpusa i norme

e) razlike između stručne i opće uporabe jezika.

2.3.1. Definicije

Definicije su u *Mrežniku* jezično i sadržajno prilagođene znanju i potrebama korisnika te ne sadržavaju nazive i enciklopedijske podatke (poput, u slučaju glazbala, građe glazbala ili njegova načina proizvodnje zvuka) koji bi širokomu krugu ciljnih korisnika mogli biti nepoznati i suvišni. To je očito usporedimo li definiciju klavira u *Mrežniku*: *Klavir je žičano glazbalo s tipkama na kojemu se zvuk proizvodi udaranjem batića o o žice napete na okvir smješten u vodoravno postavljenu rezonantnu kutiju. s njegovom definicijom u Struni: žičano glazbalo s tipkama polugama povezanim s batićima koji proizvode ton udarcem u žice napete na trokutasti okvir položen u drvenu rezonantnu kutiju u obliku krila. U Mrežniku definicija sadržava samo podatak o skupini glazbala i obilježjima po kojima se klavir razlikuje od sličnih glazbala kao što je čembalo (trzaće glazbalo) ili pijanino (okomito postavljena rezonantna kutija).*

Pri oblikovanju definicija u rječniku nastojala se općenito ostvariti sustavnost u cilju lakšega razumijevanja značenja i odnosa među značenjski srodnim riječima (Hudeček i Mihaljević 2017: 173–174). Tako se u definicijama, slično kao u *Struni*¹⁸², uzimao u obzir pojmovni sustav te se one sastoje od hiperonima i razlikovnih obilježja specifičnih za pojam koji se opisuje. Na primjeru definicija prikazanih u 1. tablici vidi se da se u definicijama glazbala u *Struni* pojavljuje prvi nadređeni pojam i naziv: violina i violončelo gudača su glazbala, a gitara je trzaće glazbalo.¹⁸³ U *Mrežniku* je u ovome slučaju definicijama dodan i nadređeni pojam sljedeće razine – *žičano glazbalo* – kako bi se olakšalo razumijevanje korisniku koji nije upoznat s podjelom žičanih glazbala na trzaća i gudaća.

1. tablica: Primjeri definicija u *Mrežniku* i u *Struni*

	<i>Mrežnik</i>	<i>Struna</i>
violina	Violina je gudaće žičano glazbalo najvišega registra.	gudačko glazbalo visokoga (sopranskoga) registra
violončelo	Violončelo je gudaće žičano glazbalo koje je po registru niže od viole, a više od kontrabasa.	gudačko glazbalo nižega (tenorskoga i basovskoga) registra
gitara	Gitara je trzaće žičano glazbalo sa šest žica.	trzalačko glazbalo iz porodice lutnja s pragovima na hvataljci, plosnatoga tijela s postraničnim udubljenjima u središnjem dijelu

¹⁸² O *Struni* vidi na <http://struna.ihjj.hr/page/o-struni/> (pristupljeno 1. veljače 2021.).

¹⁸³ U *Struni* su umjesto naziva *gudaće*, *puhaće*, *trzaće glazbalo* upotrijebljeni nazivi *gudačko*, *puhačko*, *trzalačko glazbalo* (pristupljeno 1. veljače 2021.). U *Mrežniku* su definicije oblikovane u skladu s preporukom da bi u standardnome jeziku pridjevi *gudaći*, *puhaći* i *trzaći* trebali označavati vrste glazbala s obzirom na način proizvodnje zvuka, a pridjevi *gudački*, *puhački* i *trzački* odnose se na glazbenike te se upotrebljavaju, primjerice, u nazivima glazbenih sastava (npr. *gudaće glazbalo*, *gudački orkestar*; Blagus Bartolec i dr. 2016: 64, 121, 146, *Jezični savjetnik* (jezicni-savjetnik.hr)).

U postojećim rječnicima hrvatskoga jezika riječi iz istih značenjskih skupina nerijetko su definirane na posve različit način, što otežava njihovo razumijevanje te uočavanje sličnosti i razlika među njima. Primjer su toga definicije gudaćih glazbala na *Hrvatskome jezičnom portalu*, primjerice: **violina** = *gudaći instrument, solistički orkestralni i komorni instrument sopranskog registra; gusle*; **viola** = *altovski gudaći instrument sličan violini, mekana zvuka, tamnijeg od violinskog, u gudačkom sastavu po opsegu između violine i violončela*; **violončelo** = *gudaći instrument s četiri žice znatno veći od violine, svira se držeći između nogu, sjedeći; čelo*. Dok se kod violine spominje uloga u glazbenim sastavima i registar, kod viole se među ostalim spominje boja zvuka, a kod violončela način sviranja. U *Mrežniku* su, kao što je vidljivo iz 1. tablice, gudaća glazbala definirana na isti način, a kao svojstvo na temelju kojega se razlikuju navodi se registar.

2.3.2. Sinonimi i tvorenice

Pristup sinonimima u općemu rječniku razlikuje se od onoga u terminološkim bazama. Terminološke baze obično su ustrojene prema pojmovnome načelu, poput *Strune*, u kojoj se sinonimi obrađuju unutar jedne natuknice te se normativno određuju kao preporučeni, dopušteni i nepreporučeni.¹⁸⁴ U općemu rječniku sinonimni nazivi mogu biti obrađeni kao zasebne natuknice ako zadovoljavaju uvjete za uvrštavanje u rječnik, primjerice ako su dovoljno česti u uporabi. To vrijedi i za *Mrežnik* te se ondje sinonimi koji su dovoljno zastupljeni u uporabi obrađuju zasebno, a njihov značenjski i uporabni odnos te normativni status može biti naznačen u obliku stilske odrednice (npr. *razg.* = *razgovorno*) i/ili objašnjen u uporabnoj odnosno normativnoj napomeni, kao što je to slučaj s nazivima *klavir* i *glasovir*, vidi 1. primjer. Iako je naziv *klavir* preporučeni stručni naziv za to glazbalo te se jedini nalazi kao natuknica u terminološkoj bazi *Struna* (a *glasovir* se spominje unutar te natuknice kao dopušteni naziv), naziv *glasovir* također je obrađen kao natuknica u *Mrežniku* jer je dobro potvrđen u korpusu (4161 pojavnica u *hrWaC*-u, prema 13 177 pojavnica riječi *klavir*; pristupljeno 1. veljače 2021.), a njegov je normativni status iz standardološke i terminološke perspektive objašnjen u uporabnoj napomeni, istoj kao ona uz natuknicu *klavir*, vidi 1. primjer. Obje natuknice sadržavaju i vanjsku poveznicu na natuknicu *klavir* u *Struni*.

Među natuknicama povezanima s natuknicom *klavir* koje su uvrštene u *Mrežnik* nalaze se, osim naziva za glazbala, i nazivi za glazbenike koji ih sviraju te pridjevi izvedeni iz naziva za glazbenike i glazbala. Popis natuknica značenjski i tvorbeno povezanih s natuknicom *klavir* nalazi se u 2. tablici.

¹⁸⁴ O *Struni*, <http://struna.ihjj.hr/page/o-struni> (pristupljeno 1. veljače 2021.).

2. tablica: Popis natuknica značenjski i/ili tvorbeno povezanih s klavirom u *Mrežniku*

imenice			
glazbalo	klavir (preporučeno u struci)	glasovir	
glazbenik	klavirist/klaviristica		pijanist/pijanistica (preporučeno u struci)
pridjevi			
prema nazivu za glazbalo (odnosni)	klavirski (preporučeno u struci)	glasovirski	
prema nazivu za glazbenika (odnosni i posvojni)	klaviristički klaviristov/ /klavirističin		pijanistički pijanistov/pijanističin (preporučeno u struci)

U nazivima za glazbalo pojavljuju se dvije osnove, *klavir-* i *glasovir-*, a među izvedenicama nalazi se i treća, primjerice u nazivima *pijanist* i *pijanistički*. Riječ *pijano*, koja se nalazi u osnovi tih naziva, rijetko se upotrebljava u hrvatskome, stoga nije uključena u rječnik.¹⁸⁵

Pretražimo li moguće nazive za glazbenika koji svira klavir (*glasovirač*, *klavirist*, *pijanist*) u općim suvremenim hrvatskim rječnicima, vidjet ćemo da su ondje zabilježena sva tri naziva, no dok se iz obrade u *Rječniku hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje ne može iščitati razlika u njihovu normativnome statusu, u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* naziv *glasovirač* označen je kao zastario, a na *Hrvatskome jezičnom portalu* s njega se upućuje na nazive *klavirist* i *pijanist*. Odnos među nazivima *klavirist* i *pijanist* u rječnicima se ne razjašnjava. U glazbenoterminološkome kontekstu prednost se daje nazivu *pijanist* s obrazloženjem da je uobičajen i najčešći u struci¹⁸⁶, dok se uporaba ostalih dvaju naziva ne preporučuje (Kiš Žuvela i dr. 2018: 42).

¹⁸⁵ Natuknica *pijano* nalazi se na *Hrvatskome jezičnom portalu*, na kojemu je označena kao regionalizam, u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika*, u kojemu se s nje upućuje na natuknicu *glasovir*, te u *Rječniku hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje, u kojemu umjesto definicije stoji sinonim *glasovir*. Međutim, pretraživanje leme *pijano* u dvama hrvatskim korpusima na kojima se temelji *Mrežnik* ne daje rezultata, a potvrde neprilagođenoga oblika *piano* postoje, no puno su rjeđe od potvrda za *klavir* i *glasovir*, a i u velikome broju slučajeva nije riječ o glazbalu, nego o oznaci za dinamiku, imenima i slično.

¹⁸⁶ Terminološko načelo proširenosti u uporabi (usp. Hudeček i Mihaljević 2012: 70). Naziv *glasovirač*, osim što je najrjeđi od spomenutih naziva, nije ni dobro tvoren jer se sufiks *-ač* dodaje na glagolske osnove, što u tome nazivu nije slučaj (Kiš Žuvela i dr. 2018: 42).

Podatci iz korpusa potvrđuju najveću zastupljenost naziva *pijanist* i u općoj uporabi, dok je naziv *glasovirač* vrlo rijedak, a *klavirist* češći, osobito u novijemu *hrWaC-u*, no svejedno mnogo rjeđi od naziva *pijanist*¹⁸⁷. Stoga su u *Mrežniku* obrađeni nazivi *pijanist* i *klavirist*, a u uporabnoj je napomeni objašnjen njihov odnos: i u stručnome kontekstu i u općoj uporabi češći je naziv *pijanist*; u standardnome jeziku dopuštena su oba naziva, dok je u okviru struke preporučeni naziv *pijanist*. Osim toga, u tim rječničkim člancima naziv *glasovirač* naveden je kao zastario sinonim, no nije obrađen u zasebnome rječničkom članku.

Iz 2. tablice vidljivo je da će u *Mrežniku* obično biti obrađeno cijelo tvorbeno gnijezdo (ako su tvorenice potvrđene), za razliku od terminoloških izvora kao što je *Struna*, u kojoj je broj izvedenica manji te se ondje nalazi naziv za glazbenika *pijanist*, no ne i njegov mocijski parnjak *pijanistica*.¹⁸⁸ Može se reći da je za stručnjaka najvažnije koji je službeni naziv za, u ovome slučaju, glazbenika koji svira *klavir*, a u slučaju postojanja sinonima koji je od njih preporučen za uporabu u stručnome kontekstu. S druge strane, govornicima hrvatskoga općenito je koristan podatak o tvorbi mocijskih parnjaka jer nerijetko supostoji više inačica ili postoje kolebanja u vezi s njihovom tvorbom (npr. *pijanistica* ili *pijanistkinja*). Muško-ženski parnjaci obrađeni su u *Mrežniku* kao zasebne natuknice povezane poveznicama. Za to postoji više razloga (usp. Mihaljević 2018.) – primjerice, oni se nerijetko kolokacijski razlikuju te imaju vlastite izvedenice koje se navode u sklopu obrade riječi od koje su izvedene (usp. *pijanist* > *pijanistov*, *pijanistica* > *pijanističin*). Nadalje, s obzirom na to da se upotrebljavaju dva naziva za glazbenika koji svira klavir – *pijanist* i *klavirist* – od svakoga od njih moguće je izvesti ženski parnjak. Oba su naziva potvrđena u korpusima iako korpusni podatci pokazuju da je naziv *pijanistica*, koji je izveden iz češćega i u struci preporučenoga naziva *pijanist*, također mnogo češći. Kao i nazivi *pijanist* i *klavirist*, nazivi *pijanistica* i *klaviristica* obrađeni su kao zasebne natuknice, a u uporabnoj napomeni objašnjeno je da postoje tri naziva za glazbenika koji svira klavir, od kojih je jedan (*glasovirač*) vrlo rijedak, a *pijanist* je najčešći u uporabi i preporučen kao stručni naziv. Potom se spominju ženski parnjaci svakoga od tih naziva te se navodi da je naziv *pijanistica* najprošireniji, vidi 2. primjer.

2. primjer: Obrada naziva *pijanistica*

pijanistica im. ž. (G pijānisticē, DL pijānistici, A pijānisticu, V pijānistice, I pijānisticōm; mn. NAV pijānistice, G pijānisticā, DLI pijānisticama)

glazb. **Pijanistica je ženska osoba koja svira klavir.**

U Hrvatskoj kazališnoj kući Zadar sinoć je pred brojnom publikom održan tradicionalni božićni koncert, koji je i ove godine ugostio poznatu gospel-pjevačicu i pijanisticu iz Atlante – Robin Brown.

¹⁸⁷ Broj je pojavljivanja naziva *pijanist*, *klavirist* i *glasovirač* redom: 6467 – 853 – 31 u *hrWaC-u* i 889 – 67 – 24 u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* (pristupljeno 1. ožujka 2021.).

¹⁸⁸ U projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*, u sklopu kojega je obrađeno jezikoslovno nazivlje, koje se može pretraživati u *Struni*, obrađeni su i mocijski parnjaci (Hudeček i Mihaljević 2023.)

U glavnim ulogama pastira koji čekaju rođenje Isusovo našli su se članovi dječjeg zbora, u dobi od 3 do 10 godina, dok su ih pratili mješoviti zbor te pijanistica Heda Gospodnetić.

Kakva je pijanistica? glasovita, istaknuta, mlada, poznata, proslavljena, slavna, talentirana, ugledna, uspješna, vrsna; akademska, klasična, koncertna; dubrovačka, hrvatska, japanska, ruska

Što pijanistica može? izvesti (skladbu), nastupiti (kao solistica, na koncertu, u koncertnoj dvorani), pratiti (glazbenika, sastav, zbor (na klavijaturama, na klaviru))

Što se s pijanisticom može? slušati je *pren.*, ugostiti je

Koordinacija: pijanistica i pedagoginja, pijanistica i pjevačica, pijanistica i profesorica, pijanistica i skladateljica

U vezi s pijanisticom spominje se: izvedba, koncert, nastup, pratnja

MUŠKO: glasovirač *zast.*, klavirist, pijanist, **SINONIMI:** glasoviračica *zast.*, klaviristica

• Hrvatskomu standardnom jeziku pripada imenica *pijanistica*, a ne pripada mu imenica *pijanistkinja*.

◦ U hrvatskome jeziku postoji više naziva za glazbenika koji svira klavir. U uporabi se pojavljuju nazivi *pijanist* i *klavirist*, dok se u literaturi može pronaći i naziv *glasovirač*. Naziv *glasovirač* tvoren je prema domaćoj imenici *glasovir*, no osim što je u uporabi rijedak, nije ni dobro tvoren jer se nastavak *-ač* dodaje na glagolske osnove, što tu nije slučaj. I naziv *pijanist* i naziv *klavirist* prihvatljivi su s jezične strane, stoga su oba naziva dopuštena u hrvatskome standardnom jeziku. Međutim, naziv *pijanist* mnogo je češći i u stručnoj uporabi i u općemu jeziku, pa je u struci preporučeni naziv za glazbenika koji svira klavir *pijanist*. Isto vrijedi i za imenice *pijanistica* i *klaviristica*, koje označuju žensku osobu koja svira klavir: obje su dopuštene u hrvatskome standardnom jeziku iako je naziv *pijanistica* prošireniji u uporabi.

TVORBA: pijanist-ica, **TVORENICE:** jazz-pijanistica, pijanističin

Situacija je još složenija s pridjevima izvedenim iz naziva za glazbalo i glazbenike, među kojima postoji više sličnih oblika koje govornici često miješaju, što potvrđuju podatci iz korpusa. U vezi s tim mogu se istaknuti dva problema: 1) odnos među sličnim oblicima kao što su *klavirski* i *klaviristički* i 2) njihov odnos prema sinonimima izvedenim iz drugih osnova, primjerice *pijanistički* i *glasovirski*. Razlika je između pridjeva *klavirski* i *klaviristički* u njihovu tvorbenome značenju: *klavirski* je tvorbeno povezan s riječju *klavir* te znači 'koji se odnosi na klavir', dok je pridjev *klaviristički* tvoren od riječi *klavirist* te znači 'koji se odnosi na klaviriste'. Sinonim je pridjevu *klavirski* pridjev *glasovirski* (izveden iz naziva za glazbalo *glasovir*), a pridjevu *klaviristički* pridjev *pijanistički* (izveden iz naziva za glazbenika *pijanist*). Svi se ti pridjevi smatraju pravilnima u standardnome jeziku te su potvrđeni u uporabi, stoga su obrađeni u *Mrežniku* kao zasebne natuknice, no *klavirski* i *pijanistički* češći su¹⁸⁹ i izvedeni iz naziva koji su preporučeni u struci.

Iako je pridjev *klavirski* (kao i *glasovirski*) tvoren od naziva za glazbalo te označava ono što se na njega odnosi, a pridjev *pijanistički* (također *klaviristički*) tvoren je od

¹⁸⁹ *hrWaC:* *klavirski* 3311 pojavnica – *glasovirski* 1081 pojavnica, *pijanistički* 1137 pojavnica – *klaviristički* 26 pojavnica; *Hrvatska jezična riznica:* *klavirski* 317 pojavnica – *glasovirski* 117 pojavnica, *pijanistički* 161 pojavnica – *klaviristički* 1 pojavnica (pristupljeno 16. ožujka 2021.).

naziva za glazbenika te označava ono što se odnosi na glazbenika koji svira klavir, podaci iz korpusa pokazuju da se u tome katkad griješi, pa postoje primjeri uporabe pridjeva *klavirski* i *glasovirski* za ono što se odnosi na *pijanista* i pridjeva *pijanistički* i *klaviristički* za ono što se odnosi na *klavir*, kao u sljedećim primjerima: *Muziciranje i zajedničko vježbanje u klavirskom duu pijanistu donosi zabavniji proces pripremanja i održavanja koncerata od onog kad to čini sam.* (Riječ je o duu pijanista, a ne klavira.), *Na subotnjoj matineji slušat ćemo klavirističke minijature u kojima je, prema pisanju glazbene kritike, Chopin na jedinstven način obogatio izražajne mogućnosti glasovira.* (Riječ je o skladbama pisanim za izvođenje na klaviru.).

Pravilna uporaba tih naziva te odnos među sličnim nazivima koji postoje u uporabi također se objašnjavaju u uporabnoj napomeni:

- Pridjev *klavirski* odnosi se na klavir (npr. *klavirska tipka*, *klavirska skladba*), a pridjev *klaviristički* na klaviriste (npr. *klavirističko natjecanje*, *klaviristička karijera*). U istome značenju kao *klavirski* upotrebljava se i pridjev *glasovirski*, a u istome značenju kao *klaviristički* pridjev *pijanistički*. Pridjevi *klavirski* i *pijanistički* mnogo su češći u uporabi od pridjeva *glasovirski* i *klaviristički*.

2.3.3. Uporabni kontekst

Pri pregledavanju korpusnoga materijala u kojemu je dokumentirana uporaba nazivlja u općoj komunikaciji, katkad se mogu uočiti razlike u odnosu na uporabu u okviru struke. U vezi s parovima riječi *glazba* i *muzika* te *glazbeni* i *muzički* pojavljuju se već spomenuti problemi sinonimije i usklađivanja korpusnoga materijala s normativnim preporukama, no zanimljivi su i zbog različitih konotacija koje se aktiviraju u različitim kontekstima. Riječ je o sinonimima koji su zamjenjivi u većini konteksta, a standardnojezična norma daje prednost riječima *glazba* i *glazbeni* s obzirom na to da su domaćega podrijetla (Mihaljević u Božić 2015., Kiš Žuvela i dr. 2018: 30–31; terminološko načelo davanja prednosti domaćemu nazivu, Hudeček i Mihaljević 2012: 70). Tomu u prilog govore i podaci o učestalosti u uporabi – *glazba* i *glazbeni* imaju višestruko više pojava u korpusima od riječi *muzika* i *muzički*¹⁹⁰ (terminološko načelo proširenosti u uporabi; Hudeček i Mihaljević 2012: 70).

Međutim, iako im je denotativno značenje isto, istraživanja su pokazala da se nazivi *glazba* i *muzika* konotacijski donekle razlikuju te, primjerice, Belaj i Tanacković Faletar (2007: 17–18) spominju povezanost riječi *muzika* s konceptualnim domenama opuštenosti, zabave, plesa i pijanstva. To potvrđuju i rezultati korpusnoga pretraživanja tih riječi. Primjerice, među najčešćim su pridjevnim kolokatima uz imenicu *muzika* ovi: *narodna*, *glasna*, *živa*, *lagana*, *zabavna*, *domaća*..., dok su u slučaju imenice *glazba* raznolikiji (*brWaC*, pristupljeno 16. ožujka 2021.). Među glazbenicima *muzika* katkad

¹⁹⁰ Imenica *glazba* u *brWaC*-u se pojavljuje 222 200 puta, a *muzika* 43 712 puta, dok je u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* njihov omjer 10 753 – 795. Slično je i s pridjevima *glazbeni* i *muzički*, pri čemu se velik broj potvrda uporabe pridjeva *muzički* odnosi na imena u kojima se pojavljuje, poput imena muzičkih akademija ili manifestacije *Muzički Biennale Zagreb*. U muzikološkome korpusu sastavljenome od brojeva časopisa *Arti Musices* riječ *glazba* pojavljuje se 8816 puta, a riječ *muzika* 1027 puta (pristupljeno 16. ožujka 2021.).

ima drukčije konotacije – neki je dovode u vezu s vještinom muzā te smatraju da taj naziv označuje nešto uzvišeno, umjetničko i svečano, dok naziv *glazba* smatraju širim i neutralnijim (Kiš Žuvela i dr. 2018: 30–31). Osim toga, zanimljiv je i podatak da je imenica *muzika* zadržana u stručnome nazivu koji dobivaju akademski obrazovani glazbenici – *magistar muzike* – a pridjev *muzički* u imenima muzičkih akademija (*Muzička akademija u Zagrebu*, *Muzička akademija u Puli*) i nekih manifestacija, npr. *Muzički Biennale Zagreb*. Naposljetku, imenice *glazba* i *muzika* imaju djelomično različite tvorbene mogućnosti, pa se neke riječi mogu tvoriti od obiju osnova – npr. *glazbenik/muzičar* – a neke samo od jedne, npr. *glazbalo*, *muzikalan*, *muzikalija*, *muzicirati*. U vezi s uporabom naziva *glazba* i *muzika* u stručnome kontekstu u *Glazbeničkome jezičnom savjetniku* (Kiš Žuvela i dr. 2018: 31) stoji sljedeća preporuka: „Za upotrebu u stručnim i znanstvenim diskursima u kojima bi mogla funkcionirati bilo koja inačica, preporučujemo naziv tvoren iz slavenske osnove: imenice *glazba*, *glazbenik* i pridjeve *glazbeni*, *glazbenički* itd. U onim pak slučajevima u kojima se uporabom određene osnove riječi želi naglasiti značenjska razlika, valja odabrati onaj naziv koji bolje opisuje željeni pojam, bez obzira na njegovo podrijetlo.”

S obzirom na spomenute uvide nazivi *glazba* i *glazbeni*, *muzika* i *muzički* obrađeni su kao samostalne natuknice u rječniku, a odnos među sinonimnim nazivima te osobitosti njihove uporabe u različitim kontekstima objašnjeni su u uporabnoj napomeni, pa, primjerice, u sklopu natuknica *glazba* i *muzika* stoji ista uporabna napomena, vidi 3. primjer.

3. primjer: Obrada naziva *muzika*

mùzika im. ž. (G mùzikē, DL mùzici, A mùziku, I mùzikōm)

glazb. **Muzika je umjetnost izražavanja tonovima, glasovima i šumovima, osnovni su joj elementi ritam i melodija, a zapisuje se notama.**

Ljubazan doček domaćina uz narodnu muziku, pjesme i ples, neizostavnu žesticu i kruh (pogačice s čvarcima) dali su poseban ugođaj nama posjetiteljima.

Uz čašu crnog vina i laganu dalmatinsku muziku uživajte svim čulima.

Proslava kojoj će prisustvovati najveće zvijezde iz svijeta muzike i zabave održat će se 7. studenoga u 21 sat.

Kakva je muzika? ciganska, domaća, filmska, klasična, moderna, narodna, plesna, popularna, tradicionalna, zabavna; dobra, glasna, lagana, ugodna, žestoka; pop-muzika, rock-muzika

Što muzika može? dopirati (iz kuće, iz radija), svirati, treštati

Što se s muzikom može? izvoditi je, pisati je, puštati je, skidati je *razg.*, slušati je, stvarati je, svirati je; (o zvuku iz uređaja:) naviti je *razg.*, pojačati je, smanjiti je *razg.*, ugasi je *razg.*, upaliti je *razg.*

Koordinacija: muzika i film, muzika i ples, muzika i ritam

U vezi s muzikom spominje se: magistar muzike; izbor, odabir, vrsta, stil, žanr; ljubitelj, svijet; reprodukcija, skidanje *razg.*, slušanje

SINONIM: glazba 1.

- **živa muzika**

Živa muzika glazbenik je ili glazbeni sastav koji svira uživo, primjerice u lokalu ili na plesnome događaju, za razliku od reprodukcije snimljene glazbe s nosača zvuka.

Specifičnost ovogodišnjeg izbora jest da će se pozornica izgraditi na kat, tako da će na katu svirati živa muzika, a program je osmišljen na temu kabarea.

Sudionike će zabavljati živa muzika, a krafne i topli napitci dijelit će se nakon završne ceremonije.

◦ Nazivi *glazba* i *muzika* označuju isti pojam, no naziv *glazba* češći je u stručnoj i općoj uporabi te je domaćega podrijetla, stoga mu se u hrvatskome standardnom jeziku daje prednost. U razgovornome jeziku naziv *muzika* često se pojavljuje kad se govori o zabavi ili opuštanju, što pokazuju i kolokacije kao što su *narodna, glasna, plesna, lagana muzika*. Nadalje, naziv *muzika* pojavljuje se u tituli koju dobivaju akademski obrazovani glazbenici, a koja službeno glasi *magistar muzike*. Od naziva *muzika* tvorene su i neke riječi koje nisu zamjenjive riječju tvorenom od naziva domaćega podrijetla *glazba*, npr. *muzicirati, muzikalan, muzikologija*. Kod tvorenic kod kojih takav sinonim postoji u standardnome jeziku prednost se daje tvorenicama domaćega podrijetla, npr. *glazbenik* umjesto *muzičar*, *glazbeni* umjesto *muzički*.

SINONIM: živa glazba, v. pod *glazba*

TVORENICE: muzicirati, muzičar *razg.*, *mužički*, muzikalan, muzikalija, muzikant, muzikaš, muzikologija; pop-muzika, rock-muzika

Osim razlike u konotacijama u općoj uporabi česta je determinologizacija, odnosno pojava prenesenih značenja koja se ne pojavljuju u stručnome kontekstu. Primjer je toga natuknica *violina*, pod kojom se nalaze podnatuknice *prva violina* i *druga violina*. Oba su izraza prvo određena u izvornome, glazbenom značenju: *Prva violina glavna je i najčešće najviša gudačka dionica.*, *Druga violina gudačka je dionica koja obično čini pratnju melodiji prve violine, najčešće je niža od nje i tehnički manje zahtjevna.* te njemu bliskome metonimijskom značenju: *Prva violina osoba je koja svira istoimenu gudačku dionicu.* Potom su ti izrazi obrađeni kao frazemi te su određeni na sljedeći način: *Prva violina najvažnija je (najmoćnija) osoba, osoba koja vodi glavnu riječ.*, *Druga violina zapostavljena je (zanemarena, nevažna) osoba, osoba koja je gurnuta u pozadinu.* I u općemu su korpusu, naime, potvrđeni primjeri uporabe tih izraza u glazbenome smislu, kao što su sljedeći: *Prilagodio je dionicu druge violine za violončelo.* ('dionica'), *Kad je profesor odlazio u mirovinu, a bio je druga violina u Zagrebačkom kvartetu, imao je ideju da ga ja zamijenim.* ('osoba koja svira dionicu'). Češće su, međutim, potvrde u kojima je riječ o frazemu, kao u primjeru *U Lokomotivi je rezervna opcija, dok je u Hajduku bio prva violina momčadi.*

3. Zaključak

Obrada jezične građe općenito, a time i nazivlja u leksikografskim izvorima ovisi o vrsti izvora, njegovoj namjeni i ciljnoj skupini korisnika. U ovome poglavlju opisano je iskustvo obrade glazbenoga nazivlja u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* vođene, osim općim načelima leksikografske obrade u tome rječniku, i činjenicom da je riječ o rječniku sastavljanome za objavljivanje na mreži te sviješću o predznanju i potrebama ciljnih korisnika. S pomoću nekoliko odabranih primjera prikazane su

neke osobitosti i problemi koji su uočeni pri obradi glazbenoga nazivlja, kao što su odabir natuknica, oblikovanje definicija, pristup sinonimiji, odnos korpusa i norme te razlika između stručne i opće uporabe jezika. Kako bi se objasnile posebnosti obrade nazivlja u općemu rječniku, leksikografski postupci u *Mrežniku* uspoređeni su s onima u terminološkoj bazi – bazi hrvatskoga strukovnog nazivlja *Struna*. Pokazalo se i kako se ta dva izvora mogu nadopunjavati: podatci iz *Strune* mogu poslužiti leksikografima za informaciju o uporabi naziva u struci, a natuknice u *Mrežniku* mogu sadržavati poveznice na odgovarajuće natuknice u *Struni* i tako poslužiti zainteresiranomu korisniku kao dodatan izvor podataka, što je omogućeno mrežnim medijem. Budući da se uporaba nazivlja u općemu i stručnome kontekstu može razlikovati, a granica među njima nije uvijek jasna, za objašnjenje okolnosti uporabe naziva, njihova normativnoga statusa i slično korisne su, kao što se pokazalo, uporabne i normativne napomene.

Izvori i literatura

- Arti musices* [muzikološki korpus]. https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fskiszuvela%2Farti_musices_2 (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Belaj, Branimir; Tanacković Faletar, Goran. 2007. Jedan mogući teorijski model pristupa analizi jezičnoga posuđivanja. *Jezikoslovlje* 8/1. 5–25.
- Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jozić, Željko, Matas Ivanković, Ivana; Mihaljević, Milica. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Božić, Ivan. 2015. *Otkrivamo zašto je u Hrvatskoj srednja škola – glazbena, a akademija – muzička* [intervju s Milicom Mihaljević, 12. siječnja 2015.]. <https://www.srednja.hr/zbornica/otkrivamo-zasto-je-u-hrvatskoj-srednja-skola-glazbena-a-akademija-muzicka/> (pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Hrvatska jezična riznica*. https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Friznica_reldi_ws (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr> (zadnje pristupljeno 19. ožujka 2021.).
- Hrvatski mrežni korpus – hrWaC*. https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Fhrwac22_rft1 (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. <http://ihjj.hr/mreznik/> (pristupljeno 1. veljače 2021.).
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2012. *Hrvatski terminološki priručnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 2017. The Croatian Web Dictionary Project – Mrežnik. *Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of eLex 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ s.r.o. Brno – Leiden. 172–192.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2023. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena. Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Mihaljević, Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

-
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2023. Profesijski nazivi. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Mihaljević, Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Jojić, Ljiljana; Nakić, Anuška; Vajs, Nada; Zečević, Vesna (ur.). 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Kiš Žuvela, Sanja; Bošnjak Botica, Tomislava; Ostroški Anić, Ana; Gligo, Nikša; Sučević-Međeral, Krešimir. 2018. *Glazbenički jezični savjetnik*. Muzička akademija – Odsjek za muzikologiju. Zagreb.
- Mihaljević, Milica. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Jezik i njegovi učinci*. Ur. Stolar, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.
- Rječnik hrvatskoga jezika*. 2000. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- Struna*. <http://struna.ihjj.hr> (zadnje pristupljeno 16. ožujka 2021.).
- Štrkalj Despot, Kristina; Möhrs, Christine. 2015. Pogled u e-leksikografiju. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 41/2. 329–353.